

❑ **Siyasi və iqtisadi potensialına, zəngin mədəniyyətinə, yüksək həyat tərzinə və digər xüsusiyyətlərinə görə Avropanın ən qüdrətli dövlətlərindən biri olan Almaniya ilə əlaqələrin inkişafına Azərbaycan hər zaman diqqətlə yanaşıb. Bu, heç də təsadüfi deyildir ki, Almaniya ilə Azərbaycan, eləcə də xalqlarımız arasında əlaqələrin böyük tarixi vardır.**

Hələ XIX əsrin əvvəllərində Avropadan, Vürtemberq krallığından köç edərək Azərbaycana yaşamağa gəlmiş almanları azərbaycanlılar öz torpağında, Vətəninə çox mehribanlıqla qəbul etmiş və sonrakı dövrdə birgə yaşayış-yaratmışlar. Belə ki, 1819-cu ildə 194 alman ailəsi Gəncə yaxınlığında Helenendorf (Göygöl rayonu) və Annenfeld (Şəmkir rayonu) adlı iki koloniya salıblar. Sonrakı dövrlərdə Qazax, Tovuz, Ağstafa rayonları ərazisində Qeorsfeld, Qrünfeld, Eyqenfeld, Traubenfeld... ümumilikdə, 8 alman koloniyası salınmışdır.

Çar hökuməti tərəfindən dövlət olunmuş şvab mühacirləri peşəkar ustalar, şarabçılar, tacirlər, memarlar və mühəndislər kimi öz bilik və bacarıqları ilə Azərbaycana xidmət etmiş, cəmiyyətə maneəsiz integrasiya olunmuşlar. Onlar yerli əhali ilə sıx mədəni əlaqələrinə baxmayaraq, öz adət və ənənələrini, etnik özəlliklərini qoruyub saxlamışlar. Sözsüz ki, bu qorunub-saxlanılma işində biz azərbaycanlıların onlara tolerant yanaşması da öz rolunu oynamışdır.

Əlbəttə, zaman ötdükcə, xalqlar və dövlətlər arasında münasibətlər yeni müstəviyə keçdikcə, yurdlarından, ölkələrindən uzaq düşmüş almanlar da öz vətənlərinə dönmüşlər. Qeyd etmək istədim ki, 1939-cu il əhalinin siyahıyaalınma məlumatına görə, o dövrdə respublikamızda 23 min 133 nəfər alman yaşayıb.

1941-ci ildə Almaniya ilə Sovet İttifaqı arasında müharibə başlayan sonra Volqaboyu, Krım və Cənubi Qafqazda, o cümlədən Azərbaycanda yaşayan almanlar Qazaxıstan və Sibirə deportasiya olunmuşlar.

Alman icmasının mədəni həyatında təhsil, mədəniyyət böyük əhəmiyyət kəsb edib. 1842-ci ildə Helenendorfda ilk məktəb binası tikilib. 1920-ci illərin ortalarında Azərbaycanın alman məskənlərində və Bakı şəhərində səkkiz alman məktəbi fəaliyyət göstərmiş. Bu məktəblərdə alman, azərbaycanlı və rus müəllimlər dərs deyiblər. Almanlar Azərbaycan dilinə ciddi maraq göstərirlər. 1920-ci ilin sonunda Helenendorfda maşınqayırma, 1930-cu illərdə isə üzümçülük və şarabçılıq texnikumu fəaliyyətə başlayıb.

Sənayedə və təsərrüfatda yaxşı mütəxəssis olan almanlar tərəfindən inşa edilən körpülər, müxtəlif tikililər, şarab zavodları, Gəncə şəhərində, Şəmkir və Göygöl rayonlarında yaşayış evləri, kilsə (lüteran kirkası) və digər tikililər Azərbaycanda alman memarlığının nümunələridir. Azərbaycanda yaşayan alman əhalisi tərəfindən lüteran kilsəsinin əsası qoyulmuşdur. Alman memarları A.Eyxler və F.Lemkulun layihələri əsasında 1854-cü ildə Helenendorfda (Göygöl şəhəri), 1909-cu ildə Annenfelddə (Şəmkir şəhəri) tikilmiş lüteran kilsələri günümüzədək əzəmətinə saxlamışdır.

Azərbaycan almanlarının inşa etdikləri məşhur tikililərin bəziləri Bakıda yerləşir. 28 May küçəsində yerləşən lüteran Xilaskar Kilsəsi 1897-ci ildə tikilmişdir. 24 yaşlı alman Adolf Eyxlerin memarı olduğu bu bina Bakının arxitektura inciləri sırasına daxildir. Hazırda konsert zalı kimi fəaliyyət göstərən bu kilsəyə Azərbaycanda yaşayan alman icması hər bazar günü gəlib, öz dualarını oxuyur, ibadət və söhbət edirlər. Kırxanın yanında daha bir bina vardır. “Kapellhaus” adlanan bu bina Alman-Azərbaycan Mədəniyyət Birliyi kimi fəaliyyət göstərir.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə parlamentdə millət vəkili olan Lorents Yakovleviç Kun alman əhalisini təmsil etmişdir. Həmin dövrdə alman məskənlərinin həyatında mühüm bir tarixi hadisə hesab olunan, 9 iyun 1919-cu il tarixində Helenendorf koloniyasının yubileyi, yəni almanların Azərbaycanda məskunlaşmasının 100 illiyi qeyd edilmişdir.

1920-1930-cu illərdə Azərbaycanda “Bauer und Arbeiter” (“Kəndli və fəhlə”), “Lenins Weg” (“Lenin yolu”) adlı alman dilində qəzetlər nəşr olunub. 1928-ci ildə Helenendorfda arxeoloq, pedaqoq Hummel tərəfindən təşkil olunan Diyarşünaslıq muzeyi açılıb. 1940-cı ildə isə həmin muzeydə keçmiş SSRİ-də 800 illiyi keçirilən dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəviyə həsr edilən sərgi təşkil olunub.

yubileyləri proqramı”na daxil edilmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2016-cı il avqustun 30-da “Cənubi Qafqaz regionunda alman məskənlərinin salınmasının 200 illiyi haqqında” sərəncam imzalamışdır. Həmin sərəncamda deyilir: “Azərbaycanda yüzillər boyu bərqərar olmuş tolerantlıq mühiti XIX əsrin əvvəllərində buraya köçürüldükləri ilk vaxtlardan alman mühacirlərinin yerli əhali ilə qısa müddətdə dərindən

“Azərbaycanda alman məskənləri” adlı layihə hazırlamışdır.

Almanların ölkəmizdə məskunlaşmasının iki əsrlik tarixinin yubiley səviyyəsində keçirilməsi üçün tərtib edilən layihədə “Azərbaycanda alman məskənləri” turizm marşrutunun da fəaliyyət göstərməsi istiqamətində tədbirlər planı tərtib olunmuşdur. Almanyanın ölkəmizdəki səfirliyi və Almaniya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Cəmiyyətinin dəstəyi ilə bu istiqamətdə

Azərbaycanda alman mədəniyyəti izləri

Almaniya və Azərbaycan arasındakı mədəni əlaqələr sıx və rəngarəngdir. Bu əlaqələr 200 illik ənənəyə bağlıdır. Bugünkü münasibətlərin əsasını 1995-ci ildə imzalanmış Alman-Azərbaycan Mədəniyyət Sazişi təşkil edir və həmin vaxtdan da icra olunur. Alman-Azərbaycan mədəniyyət komissiyası hər beş ildən bir görüşür.

Hazırda Almaniya ilə Azərbaycan arasında mədəni əlaqələr də uğurla inkişaf edir. 2008-ci il iki ölkənin münasibətləri tarixində ilk dəfə olaraq Almaniyada Azərbaycan günlərinin, 2009-cu ildə isə Azərbaycanda Almaniyaya həftəsinin keçirilməsi bu əlaqələrin səviyyəsinin göstəricisidir. Almaniyanın 12 şəhərində 100-dək müxtəlif məzmunlu tədbirin keçirildiyi “Almaniyada Azərbaycan ili” ölkəmizin Avropada ilk və hələlik yeganə mədəniyyət ili olmuşdur.

2017-ci ildə Cənubi Qafqaz regionunda alman məskənlərinin salınmasının 200 illiyi tamam olmuşdur. Xalqımızın tarixində və mədəniyyətində dərin iz qoymuş bu hadisə Azərbaycanın təşəbbüsü ilə UNESCO-nun “2016–2017-ci illər üçün görkəmli şəxslərin və əlamətdar hadisələrin

ünsiyyət qurması üçün əlverişli zəmin yaratmışdır. Məskunlaşdıqları və qaynayıb-qarışdıqları bu yerləri İkinci dünya müharibəsi dövründə tərk etmək məcburiyyətində qalsalar da, onların özlərindən sonra qoyub getdikləri tarixi-mədəni irsi Azərbaycan xalqı multikultural dəyərlərə sadiqlik nümayiş etdirərək lazımınca qoruyub saxlamışdır. Bir-birinin milli dəyərlərinə qarşılıqlı hörmət və ehtiram Azərbaycan və alman xalqlarının mədəni əlaqələrini səciyyələndirən başlıca cəhətdir. Alman şərqşünasları Azərbaycan xalqının möhtəşəm söz sənəti yadigarlarının dünya elm aləminə tanındılmasında mühüm xidmətlər göstərmiş, alman memarları isə Azərbaycanda şəhərsalma mədəniyyətinə dəyərli töhfələr vermişlər”.

Bu sərəncam əsasında Azərbaycanda alman abidələrinin qorunması üçün bərpa işləri aparılmışdır. Məlum olduğu kimi, 4 kilsə bərpa edilmiş, almanların yaşadığı kənd və qəsəbələr təmir olunmuşdur. Bununla yanaşı, Mədəniyyət Nazirliyi almaniyalı həmkarları ilə birlikdə ölkəmizin müxtəlif regionlarında məskunlaşmış alman mühacirlərin həyatını əks etdirən

bir sıra tədbirlər görülmüşdür. Turizm marşrutuna Gəncə şəhəri ilə yanaşı, Göygöl, Şəmkir, Gədəbəy və Tovuz rayonları, eləcə də almanların ölkəmizdə tikdiyi bir sıra tarixi-mədəni abidələr, ekskursiyalar da daxildir.

Bundan əlavə layihə çərçivəsində Azərbaycanda və digər Qafqaz ölkələrində yaşamış almanların irsinin dünyaya çatdırılmasından bəhs edən filmin çəkilməsi, ölkəmizdə mövcud olan multikultural mühit və tolerantlıq haqqında dünya ictimaiyyətinin məlumatlandırılması üçün ölkəmizə alman rejissoru Fridhelm Brükner və onun həmkarlarının səfəri təşkil edilmişdir. Onu da qeyd etmək ki, yubileyə bağlı Gədəbəydə “Simens qardaşları” muzeyinin abadlaşdırılması, Göygöldə qədim alman evləri üslubunda hotelin inşası, Alman İrsi Muzeyinin təmiri (2007-ci ildə Göygöldə vəfat etmiş sonuncu alman Viktor Klayın ev-muzeyi əsasında), Şəmkirdə Alman İrsi Mərkəzinin və Ştaynmayer köhnə alman kəndlərinin bərpası bu qəbildən olan tədbirlərdəndir.

İki xalq arasında mədəni və tarixi dostluğa çoxsaylı sənədli və bədii filmlər də həsr edilib. “Uzaq Qafqaz

Almaniyanın, alman xalqının bəşər tarixindəki xidmətlərinə, əldə etdiyi nailiyyətlərə Azərbaycan xalqı çox böyük hörmət və ehtiramla yanaşır. Alman xalqının böyük nailiyyətləri var, inkişaf etmiş dövlət kimi Almaniyanın çox böyük təcrübəsi var. Müstəqil Azərbaycan Respublikası bu ölkə ilə sıx əlaqə saxlamaq və bunu gündən-günə möhkəmləndirmək üçün bütün səylərini göstərir.

Heydər ƏLİYEV
Ümummilli lider

həsr olunması bizi sevindirdi. Çünki tarixin qara səhifələrinə baxmayaraq, bizim xalqlar arasında həmişə sıx münasibətlər olub”.

Qeyd olunanlar Almaniya-Azərbaycan əlaqələrinin böyük tarixi olduğunu nümayiş etdirir, xalqlarımız arasında dostluq, əməkdaşlıq əlaqələrinin hər iki tərəfə çox fayda gətirdiyini göstərir. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan ölkələrimiz arasındakı diplomatik, strateji, sosial, mədəni, elmi münasibətlərin inkişafına Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münafişəsi kimi uzun sürən və hələ də həllini tapmayan ağır problemin mövcudluğu şəraitində nail ola bilmişdir. Bu gün ölkəmizdə 1 milyondan çox məcburi köçkün və qaçqın var və torpaqlarımızın 20 faizi işğal altındadır. Azərbaycan xalqı əmindir ki, ölkə rəhbərliyi tərəfindən aparılan uğurlu diplomatiya müsbət töhfələrini verəcək, yaxın gələcəkdə bu münaqişə ədalətli, sülh yolu ilə həllini tapacaq.

Son olaraq bu qeydlərimi Almaniyada Bundeštaqın Xristian Demokrat İttifaqından olan deputatı Marko Vandervitzin fikri ilə tamamlamaq istərdim: “Biz münaqişənin daha da kəskinləşməsindən ehtiyat edirik. Bu münaqişənin həlli yalnız sülh yolu ilə əldə oluna bilər. Buna nail olmaq üçün, ilk növbədə, dinc əhalinin atəşə tutulması dayandırılmalıdır. Torpaqların işğalı, eləcə də qaçqın və məcburi köçkünlərlə bağlı yaranmış vəziyyət artıq dözülməzdir. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurası bir neçə dəfə işğal olunmuş ərazilərdən erməni qoşunlarının çıxarılmasını tələb edib. Cənubi Qafqazda sülhün bərqərar olması və insan tələfatının qarşısının alınması məqsədilə bu qətnamələr yerinə yetirilməlidir”.

Azərbaycanın görkəmli kinorejissoru, Xalq artisti Oqtay Mirqasımovun “Azərbaycanfilm” kinostudiyasının da çəkilmə “Qisas almadan ölmə. Keçmişdən məktublar” bədii filmi də Azərbaycan ərazisində məskən salmış almanların 1941-ci ildə Orta Asiyaya sürgün olunmasından bəhs edir. Almaniyanın ölkəmizdəki səfirinin müavini Volfqanq Mössingerin film barədə fikirləri də maraqlıdır: “Filmin Azərbaycan-alman münasibətlərinə

Günay ƏLİYEVƏ,
Mədəniyyət Nazirliyi
Mədəniyyət üzrə Elmi-Metodiki və
İxtisasartırma Mərkəzi sənədlərlə
iş və statistik təhlillər
şöbəsinin müdiri